

Venedik Devlet Arşivindeki Bailo Defterlerine Göre Osmanlı Devleti'nin Venedik'e Zahire ve Asker Yardımı (1624-1631)

The Ottoman Empire's Military and Store of Grain Aid to Venetian Regarding to Bailo Registers in Venice State Archive (1624-1631)

*Mustafa Öztürk**
*Ahmet Aksın***

Özet

Osmanlı Devleti ile Venedik arasındaki ilişkiler 14. yüzyıla kadar uzanmakla beraber, daha geniş ilişkiler Fatih dönemi ile gelişmiştir. İki ülke arasındaki ilişkiler hem siyasî hem de iktisadî esaslara dayanıyordu. Osmanlı Devleti, Batı'nın bu en güçlü denizci tüccar devletinin gücünü yanına almak isterken aynı zamanda ihtiyacı olan emtianın düzenli olarak ülkesine girişini sağlamak istiyordu. Venedik de daha Bizans ve Selçuklu dönemlerinde Doğu'da ticaret yapmak için aldığı imtiyazları kaybetmek ve hele bu imtiyazları rakibi olan diğer denizci devletlere kaptırmak istemiyordu.

Osmanlı-Venedik arasındaki bu karşılıklı iyi ilişkiler 16. yüzyılın sonlarında 1571'de Kıbrıs'ın Osmanlılar tarafından fethedilmesiyle kesintiye uğradıysa da kısa bir süre sonra yukarıda zikredilen karşılıklı mecburiyetlerden dolayı yeniden başladı. Bundan sonra Venedik Osmanlı Devleti için “*Hıristiyan ülkeler arasında himayeye en fazla layık ülke*” statüsüne yükseldi, Osmanlı Devletinin en sadık dostu oldu.

1624-1631 yılları arasında Avrupa'da Otuz Yıl Savaşlarının devam ettiği sürede İspanya-Avusturya ittifakının tehdidinde kalan Venedik, Osmanlı Devletinden yardım talebinde bulundu.

* Prof. Dr., Fırat Üniversitesi İnsani ve Sosyal Bilimler Fakültesi Tarih Bölümü.

** Prof. Dr., Fırat Üniversitesi İnsani ve Sosyal Bilimler Fakültesi Tarih Bölümü.

Osmanlı iktisat politikasının temeli olan “*iaşe-provizyonizm*”in temini için sıkı sıkıya bağlı olduğu zahire ihracının memnuiyeti prensibini bir tarafa bırakarak, Rumeli’deki eyalet ve sancak beylerine gönderilen fermanlarla Venedik’e ihtiyacı kadar günün rayici üzerinden istediği kadar zahirenin satılmasına izin vermiştir.

İspanya ve Avusturya’nın saldırılarının devam etmesi üzerine Venedik, Osmanlı Devletinden asker talebinde bulunmuştur. Osmanlı Devleti yukarıda zikredilen mülahazalarla, Osmanlı Devleti, Osmanlı Devletini Rumeli sancaklarında ücreti karşılığında gönüllü olarak Venediklilerin hizmetine girmek isteyen Müslim veya gayr-i Müslim halkın cenkçi (savaşçı) yazılmasına ruhsat vermiş ve buna kimsenin mani olmaması hakkında ilgililere gerekli tenbih yapılmıştır.

Hem dışarıya zahire ihracı hem de ülkesinden paralı asker yazılmasına izin vermiş olması, Osmanlı Devletinin bilinen siyaset ve iktisat politikalarına tamamen aykırı idi. Bu durum ancak Osmanlı Devletinin ileri görüşlü devlet anlayışı ile izah edilebilir. Bize göre Osmanlı Devletinin bu politikası, tehdidin, kendi sınırlarına gelmeden önce yok edilmesi demek olan “*sınır ötesi tahkim doktrini*”dir.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı Devleti, Venedik, Venedik Devlet Arşivi, Bailo Defterleri.

Abstract

Although the relationship between the Ottoman Empire and Venice State lengthened till the 14th century more developed extensive relations occurred within the period of Fatih. The relations between the two countries based on both political and economic principles.

On the one hand, while the Ottoman Empire had been trying to establish the most powerful state in the merchant marine in the West, at the same time she desired to ensure the entry of goods which was needed regularly; on the other hand Venice State did not want to lose the right of trade in the East which was taken in the period of Byzantine and Seljuq and also she did not want to lose these privileges to rival sailor states.

Although these mutual good relations between the Ottomans and Venice have been interrupted due to the conquest of Cyprus by the Ottoman State in 1571, 16th century, the mutual relations between the states started again because of the above-mentioned obligation of the two states. After this, Venice had the Ottoman State rose the worthy status of the most loyal and the most patronage state among the Christian countries.

While the Thirty Years’ War was continuing in Europe, Venice, between 1624-1631, came across the threat of Spanish-Austrian alliance and so he appealed for help from the Ottoman State.

Although the Ottoman State left the principle of “*the foundation of the Ottoman economic policy board-provizyonizm in supply is tightly linked to the principle of prohibition of exports of grain*”, the Ottoman State gave permission for the sale of grains to Venice by way of imperial order to the Begs of state and districts in Rumeli. Venice might take the grains as much as she needed in the value of daily price.

Venice claimed soldiers from the Ottoman State due to the fact that the continuation of attacks to Venice by Spain and Austria continued. With the assessment above-mentioned, the Ottoman State gave the right of becoming warrior in the Venice to the volunteer Muslim and the volunteer non-Muslim people who wanted to enter in the district in the state of Rumeli. The Ottoman State has given written authorization required warned that no one was concerned about this order.

The decision of giving permission to grain export out of the country as well as mercenaries written is completely contrary to the known policies of the politics and economics of the Ottoman State. However, this case can be explained by the Ottoman State's foresighted policy. In our view, this policy of the Ottoman State is called as the doctrine of the cross-border arbitration which means the destruction of the limits of the threat.

Keywords: Ottoman State, Venice, Venice State Archive, Bailo Registers

Giriş

Makalemizin amacı, 17. yüzyılın ilk çeyreğinde Osmanlı-Venedik ilişkilerinde ilginç bir sayfayı oluşturan Osmanlı Devleti'nin Venedik'e zahire ve asker yardımını, Venedik Devlet Arşivi'ndeki Bailo Defterlerinden¹ takip etmek

¹ Araştırmamızın esasını *Archivio di Stato di Venezia (ASVe)- Venedik Devlet Arşivi*'ndeki Türkçe belgeler oluşturmaktadır. 2011 yılında iki ay boyunca YÖK'ün verdiği destek ile Venedik Arşivi'nde araştırmalarda bulunmak imkânı bulduk. Özellikle *Busta, Carte Turche, Cancelleria* kataloglarından geniş ölçüde istifade ile pek çok belgenin kopyasını elde ettik. Venedik Devlet Arşivi Kataloğu için bkz. I “*Documenti Turchi*” *Dell'Archivio di Stato di Venezia*, Inventario della miscellanea a cura di Maria Pia Pedani Fabris, con l'edizione dei registi di Alessio Bombaci, Roma 1994.

Busta Kataloğu, 1446-1820 dönemdeki münferit belgelerin kutularda muhafaza edildiği katalogdur. Toplam 20 kutu mevcut olup 2022 belge bulunmaktadır. Fatih'in ve II. Bayezid'in Rumca ve İtalyanca fermanları *Busta Kataloğundadır* ki, bu fermanlar Alessio Bombaci tarafından yayınlanmıştır. Her kutudaki belgeler numaralandırılmış olup, kutulardaki belge sayısı aynı değildir. Bir kutuda 20-30 belge bulunabilmektedir. Yukarıda zikri geçen *Documenti Turche Kataloğu*, *Busta Kataloğundaki* belgelerin İtalyanca özetidir. Bu eserin girişinde LI-LVIII. sayfaları arasında Türk-İtalya ilişkileri hakkında kıymetli bir bibliyografya bulunmaktadır.

ve değerlendirmektir. Konu iki yönden önemlidir. Önce ihracı memnu emtia olan zahirenin Venedik'e satılması, ikincisi de o zamana kadar görülmeyen bir uygulama olarak Venediklilerin Osmanlı Devleti'nin Balkan vilayetlerinden ücretli asker toplama taleplerine Osmanlı Devleti'nin izin vermesidir.

Konunun kaynaklarını Venedik Bailolarının defterleri oluşturmaktadır. Bu belgelerin suretleri Osmanlı Arşivlerinde muhakkak vardır ama dağıktır. Belgelerin suretlerini Osmanlı Arşivinin Mühime, Nâme-i Hümayun ve değişik bölgelerdeki Şer'iyeye Sicillerinde bulmak mümkündür. Oysa Bailo Defterleri, nereden yazılmış olursa olsun kendileriyle ilgili mesela, Halep veya İzmir kadılarında verilen bir hücceti, Bailonun Sadrazama veya Sultana yazdığı bir mektup gibi bütün belgeleri ihtiva etmektedir. Konuyu be belgelerden inceleme çalışacağız. Ondan önce Osmanlı-Venedik ilişkilerine kısa bir göz atmak yerinde olacaktır.

Tabiat, birbirini tamamlayan ve birbirine muhtaç olan zıtlıklar üzerine kurulmuştur. Bu zıtlıkların hepsi aynı zamanda birer *tez-antitez*dir. Tez ve anti-tez de, *sentezi* meydana getirir. O halde tabiattaki zıtlıklar, hayatın muharrik gücü, gelişmenin ve değişimin *ilk sebebi*dir. Tarih ve uygarlık da bu ilk sebepten doğmuştur. Her yerde her zaman her şey bulunsaydı, insanlar ve bölgeler arasında eşitsizlik olmasaydı, tarih ve medeniyet de olmazdı. Yani tarihin ve medeniyetin oluşmasının temelinde zıtlıklar, başka bir ifade ile yetersizlikler

Carte Turche Katalogu ise, aslında Baylo defterleridir. Bu defterler Baylo tercümanları tarafından tutulmuş olup, belgelerin İtalyanca tercümeleri mevcuttur. Bu katalogdaki Türkçe kayıtlar 250 numaraya başlamaktadır. Bu numara kutu numarası olup her bir kutunun içinden iki-üç-dört defter çıkabilmektedir. Kutular içerisindeki defterler de ayrı numaralarla numaralandırılmışlardır. İlk defter 250 numaralı kutu içerisindeki 330 numaralı ve 1589-1615 tarihleri arasında ihtiva eden ve Baylo Giovanni Moro zamanında tutulan defterdir. Bu tarihten sonraki defterler genellikle her Baylo'nun görevi dönemini ihtiva etmekle beraber birkaç Baylonun görev süresini ihtiva eden defterler de mevcuttur. Son defter ise 262 numaralı kutu içerisindeki 369 numaralı ve 1781-1786 tarihli defterdir. Buna göre 12 kutu ve bu kutularda toplam 37 adet Baylo defteri bulunmaktadır. Defterlerin ebatı genellikle yaklaşık 30x20 cm. olsa da daha küçük ebatla defterler az da olsa mevcuttur. Defterlerin kapakları bez veya deri ile ciltlenmiştir. Baylo Defterleri, yapılan bütün yazışmaları ihtiva etmektedir. Nerede olursa olsun, bütün belgeler mutlaka Baylo'ya sunulmuş ve tercümeleri ile birlikte bu defterlere kaydedilmiştir. Onun için bizim arşivlerimizde değişik tasniflerde veya mahallî sicillerde geçen bütün belgeleri burada bulmak mümkündür.

Bailo Constantinopoli Cancellaria Katalogu da münferit belgelerden oluşmaktadır. Çoğunluğu İtalyanca olup, Türkçe belgeler de bulunmaktadır, tasnifte konu bütünlüğü yoktur.

Archivio Privato Correr Katalogu ise içinde dosyalar ve dosyaların içinde belge ve küçük defterlerden oluşan bir katalogdur. Klasördeki 147/1 numaralı dosya Türkçe belgelerden oluşmakta olup, bunların çoğu da tuğralı fermanlardan oluşmaktadır. Bu klasörün geri kalan tüm dosyaları İtalyanca belgelerdir.

bulunmaktadır. Bu yetersizlikler, coğrafi ve beşerî yetersizliklerdir. Hem coğrafya farklıdır, hem de insan iradî ve fizikî kabiliyetleri bakımından farklıdır, yetersizdir². Daha yakın plandan bakıldığında, coğrafyanın *farklılık* gösterdiği görülecektir. Coğrafya her yerde, her zaman aynı özellikte ve cömertlikte değildir. Bu *coğrafi farklılıklar* veya *yetersizlikler* yüzey şekilleri, bitki örtüsü, hayvan varlığı, ısı, yağış, nem, yeraltı ve yerüstü zenginlikleri şeklinde tezahür eder. Dolayısıyla üretim çeşit ve miktarı, oranı da farklı olacaktır. *Coğrafya farklıdır, her yerde her zaman aynı özellik ve verimlilikte değildir, ama insanların ihtiyaçları her yerde her zaman aynıdır ve süreklidir*. İşte bu yüzden insanoglu ilk günden itibaren coğrafya/tabiat ile mücadele etmiş, üretim, nakliye, ulaştırma, iletişim alanlarında pek çok teknikler geliştirmiş, öte yandan aynı coğrafi yetersizliklerden dolayı coğrafyalar arasında göçler, savaşlar, işgaller meydana gelmiştir. Eğer coğrafi farklılıklar olmasaydı, her şey, her yerde her zaman yeterli miktarda ve oranda bulunsaydı, tabiatla mücadele, üretim tekniklerinde, iktisadî ve ticarî ilişkilerde, ulaşım ve haberleşmede gelişme olmaz, kısacası medeniyet meydana gelmezdi³.

Osmanlı Devleti de aynı zaruretlerden hareketle, devletin üss-ü esasının bu ticaret ağının devamlılığına dayandığını kabul ile kendine has bir iktisat politikası geliştirmiştir. Osmanlı iktisat politikası esas itibarıyla 3 temel politikaya dayanır. Bunlar; 1. *İaşe*, 2. *Gelenekçilik* ve 3. *Fiskalizm*dir. Osmanlı Devleti için en önemli husus halkın karnının doyurulması, daha geniş anlamı ile *iaşenin* temin edilmesiydi. Çünkü *iaşenin* temininde meydana gelecek bir aksaklık, yani halkın karnının doyurulmaması, merkezî hükümeti tehdit edebilir, bu tehdit saltanatla özdeşleşmiş bulunan devletin varlığını tehdiye kadar varabilirdi. Onun için Osmanlı iktisat politikasının temelini *iaşe* politikası teşkil etmektedir. Devletin ekonomiden beklediği şey, halkın karnının doyurulması, iktisadî hayatın sağlıklı bir şekilde yürütülmesiydi⁴. Devletin ticaretle zenginleşme gibi bir politikası yoktu. Bu politikanın benimsenmesi demek, Osmanlı devlet adamlarının dünyadaki iktisadî kurallardan haberlerinin olmadığı anlamına gelmez, onların benimsedikleri ve doğru olarak kabul ettikleri iktisat politikası buydu.

Bu politikanın sağlıklı olarak yürütülmesi için devlet bir takım tedbirler almış, bu amaçla bazı müesseseler meydana getirmiştir. Bu müesseseleri ziraî ve ticarî alanda aldığı tedbirler olarak tasnif etmek mümkündür. Devlet, ziraî alanda toprağı bir ailenin bir çift öküz ile işleyebileceği küçük ünitelere ayırmış, böylece hem daha fazla istihdam sağlanmış hem de birilerinin birileri aleyhine zenginleşmesini ve onlara tahakküm etmesini önlemiş oluyordu. Bütün

² Mustafa Öztürk, *Tarih Felsefesi*, 2. Baskı, Ankara 2010, s. 108.

³ M. Öztürk, *Tarih Felsefesi*, s. 127-128.

⁴ Osmanlı iktisat politikasını en özgün haliyle sistemleştiren Mehmet Genç'tir. Bu hususta daha geniş bilgi için bkz. Mehmet Genç, *Osmanlı İmparatorluğunda Ekonomi ve Devlet*, Ötüken Yay., İstanbul 2000.

zamanlarda herkesin her zaman muhtaç olduğu temel gıda ve ihtiyaç maddelerinde *narh* uygulaması ile bu maddeler üzerinden spekülâtif kazançlar elde etmenin önü alınmış ve halkın bu konuda eziyet çekmemesi sağlanmıştır. Keza ticaret mallarına kâr haddi uygulaması da gene işenin ucuz, kaliteli ve sürekli olmasına yöneliktir. İthalatın teşvik, ihracatın zorlaştırılmasının temelinde de işe politikasının tahakkuku amacı bulunmaktaydı. Bu politika ile mümkün olduğu kadar içeriden dışarıya mal akışını önlemek, aynı zamanda dışarıdan mal akışını teşvik etmek, böylece iç piyasada halkın talebi olan her türlü emtîanın bulunmasını sağlamaktı.

İhracı memnu emtia uygulamasının temel hedefi, gene işe politikasının tahakkukuna yöneliktir. Mahsul ne kadar bol olursa olsun, herhangi bir surette buğday, arpa, nohut gibi hububat ile kereste, güherçile, demir, bakır, deri gibi maddelerin ihracı kesinlikle yasaktı, zira bu maddeler aynı zamanda stratejik önemi haizdi. Aynı zamanda atın ihracına da kesinlikle izin verilmiyordu. Bunun için devlet, daha XVI. yüzyılda Anadolu'nun Akdeniz kıyılarında hububat kaçakçılığını önlemek için tebdil-i kıyafet etmiş *tereke yasakçıları* tayin ederek, liman ve hanları teftiş ettiriyordu⁵.

Düşmana buğday verilmemesi için Şubat başları 1626 (Evâ'il-i Cemaziyye'l-evvel 1035) tarihinde Yenişehir Kadısına ve Yanya Beyine ve o bölgede bulunan Kadılar ve İskele Eminlerine yazılan hükümde⁶;

“Atebe-i Aliyyemle adâvet ve düşmanlık üzere olan İspanya Kralına tâbi' harbî küffârdan Anaboli vilâyetinin⁷ hâkimi Rumî zimmîlerden Cuvane Cuki nâm zimmî livâ-i mezbûra gönderüb ol câniblerde sâkin olan bazı bellü başlu adamların ma'rifeti ile Galos iskelesinde yüzbin (100.000) müd buğday ıstirâ edüb Anaboli'ye alub gitmeğe kavil eylediğinden sonra zimmî-i mezbûr zikrolunan buğdayı tahmîl eylemek için Anaboli'den gemi ve akçe getürmeğe müteveccih olduğu haber alınub imdi vech-i meşrûb üzere harbî düşman keferesine buğday verilmek memâlik-i mahrûsama kaht ü galâya sebep olduğundan gayri Devlet-i Aliyye'ye dahi küllî zarar olduğu (zâhir) olub harbî düşman keferesine buğday verilmeyüb Devlet-i Aliyyem düşmanları olan İspanya ve Anaboli keferesi ile alış veriş eylemeyüb mu'âmele edenler men' olunmak emr olunmuşdur”.

Emirde, düşmana buğday verilmesinin stratejik yönüne dikkat çekiliyor ve *“harbî düşmana buğday verilmek a'dânın takvîyetine bâ'is olur min ba'd bir kile verildiğine*

⁵ Mustafa Akdağ, *Türkiye'nin İktisadî ve İctimaî Tarihi II*, Ankara 1972.

⁶ Venedik Devlet Arşivi (Archivio di Stato di Venezia - ASVe), *Carte Turche*, 251, Dosya 335, s. 40.

⁷ *Castello di Amberto* Napoli di Romania, Nauplia, Anabolu olarak da bilinmektedir. Bkz. I “*Documenti Turchi*” Dell'Archivio di Stato di Venezia, Inventario della miscellanea a cura di Maria Pia Pedani Fabris, con l'edizione dei registi di Alessio Bombaci, Roma 1994, s. 612, 627 (indeks). Aynı eserin 3 numaralı haritasında *Napoli di Romania*, yani *Anaboli*, Mora Yarımadasının güney doğuya bakan Kastritsa adasının da olduğu körfezde gösterilmektedir.

ve gayri tarikıyla anlarla mu'amele olunduğuna rızâ-yı şerîfîm yokdur bu husûs hafîyyeten tecessüs oluna gerekdir" diyerek bu hususta gerekli dikkatin gösterilmesi ve tımar sahiplerine sıkı tembihte bulunulması istenmektedir (Bkz. Ek 1).

1. Osmanlı-Venedik İlişkilerinin İktisadî ve Siyasî Esasları

Bu temel iktisadî politikayı benimsemiş olan ve aynı zamanda sanayi öncesi toplumsal özellikleri yaşayan Osmanlı Devleti için uluslararası ticaret ağının canlı tutulması, dışarıdan sürekli bol ve kaliteli malın girişinin sağlanması hayatî önemi haizdi. Bir ülkede, halkının her türlü talebini kendi öz kaynakları ile sağlayamadığı takdirde -ki bu, klasik veya çağdaş dönemde hiçbir zaman ve hiçbir ülke için mümkün değildir- o zaman ya ithalat/ticaret yapılır veya kaçakçılık gelişir. İşte Osmanlı Devletinin iktisadî ilişkilerini ve kurduğu müesseseleri bu nazarla değerlendirmek gerekir.

Genelde Osmanlı Devletinin Avrupa, özellikle İtalya şehir devletleri ile olan ilişkilerinin temelinde bu karşılıklı zaruretler bulunmaktadır. Çünkü aynı zamanda öteki devletler de mamul malları karşılığında kendi halklarının ihtiyacı olan emtiayı satın almak mecburiyetindeydiler. Bu karşılıklı zarurî ilişki Venedik'i Osmanlı Devleti nezdinde özel bir mevkie yükseltti. Ceneviz, Napoli, Sicilyateyn ve Amalfi de önemlidir ama bu dönemde onlar geri planda kalmışlar ve Venedik geleneksel üstünlüğünü sürdürmekteydi ve Osmanlı Devleti nezdinde özel bir statüye sahipti. Bunun sebeplerini şu başlıklar altında değerlendirmek mümkündür:

1. İktisadî Zaruretler

Buraya kadar özetle verilen izahlardan da anlaşılacağı üzere Osmanlı Devletinin Venedik ile olan ilişkilerinin temelinde iktisadî-ticarî zaruretler bulunmaktadır. Çünkü Osmanlı iktisat politikasının devamlılığı için en uygun ticaret ortağı Venedik'tir. Daha Fatih döneminden beri Venedik, Osmanlı Devleti nezdinde en imtiyazlı devlet haline gelmişti. 1571'de Kıbrıs'ın Osmanlılar tarafından fethi ile bu ilişkilerde bir durağanlık meydana geldiyse de iki tarafın mecburiyetleri sonunda, XVI. yüzyılın sonlarında ilişkiler düzelmiş ve Venedik, Osmanlı Devleti nezdinde, Mart ortaları 1622 (Evâ'il-i Cemâziyye'l-evvel 1031) tarihinde İzmir kadisına yazılan bir emirde görüldüğü gibi,

"Venedik Beyleri kadîmden Âsitâne-i Sa'âdetim ile bulûsiyet üzere olub dostlukda sabit-kadem olmağla Memâlik-i Mabrûsamda varub gelen Venedik tüccarı cümle Nasarâ tâ'ifesinden ziyâde himâyet ve siyânet olunmak lâzım ve ebemmdir ana göre takayyüd olunub işbu hükm-i şerîfîme muhalefet ittirmeyüb sicill-i mahfûza kayd"

edilmesi emredilerek⁸, Hıristiyan ülkeler içinde en fazla himayeye mazhar ülke haline getirilmiştir. Gerçekten de bu dönemde Ceneviz, Floransa ve Sicilya gibi

⁸ Venedik Devlet Arşivi (Archivio di Stato di Venezia - ASVe), *Carthe Turche* 251, Dosya 334, s. 64.

diğer İtalya tüccar devletlerinin Doğu Akdeniz'deki etkinlikleri azalmıştır. Sadece Venedik, Osmanlı Devleti'nin ihtiyacı olan emtiayı temin edebilecek güçtedir. Rusya ticareti henüz Osmanlı Devleti'nin taleplerini karşılamaktan uzaktı. Kara Avrupa'sında da durum aynı idi. Keza İngiltere, Fransa ve Hollanda tüccarları da henüz Osmanlı Devletinin emtia ihtiyacını karşılayabilecek nitelikte değillerdi. Zikredilen devletler XVII. yüzyılın ikinci yarısından sonra Venedik'in yerini alacaklardır. Bu durumda Osmanlı Devleti ile kadim ve samimi bir münasebeti ve dostluğu olan Venedik rakipsiz kalıyordu.

2. Siyasî Sebepler

Öteden beri Osmanlı Devleti'nin Avrupa Devletleri'ne verdiği ticarî imtiyazların bir zaaf eseri olarak verildiği gibi yaygın bir kanaat var ise de bu tamamen yanlıştır. Bu imtiyazların verilmiş sebebi iktisadî olmakla beraber aynı zamanda siyasî idi. Varlıkları tamamen ticarete dayalı olan Batılı devletler için Osmanlı'dan bir ticarî imtiyaz almak son derecede önemliydi. Hatta Osmanlı Devleti'nden alınan bu ticarî imtiyazlar, zaman zaman Papanın Haçlı Seferleri düzenlemek için yaptığı çağruların önüne geçebiliyordu. Öte taraftan Osmanlı Devleti de bu ticarî imtiyazları bir siyasî araç olarak kullanıyor, bir yandan iç piyasanın ihtiyaçlarını temin ederken diğer yandan imtiyaz verdiği devletleri, kendisine karşı oluşabilecek bir ittifaktan alıkoyuyordu⁹.

Bu dönemde Venedik siyasî bakımdan da önemli bir konumdaydı. Venedik'in sınırları sadece birkaç adadan meydana gelen Venedik şehri ile sınırlı değildi. Adriyatik Denizinin en kuzey ucu, denizin doğu kıyıları boyunca güneye bugünkü Bosna sınırına kadar uzanıyordu. Adriyatik'deki pek çok ada ve Girit Adası Venedik'in elindeydi. Bu haliyle Osmanlı Devleti'nin Orta Avrupa'daki en büyük rakibi olan Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun Adriyatik Denizine açılmasını önleyen bir konumdaydı. Aşağıda görüleceği gibi, Osmanlı Devleti'nin Venedik'e yaptığı yardımların temelinde bu siyasî mülahazalar bulunmaktadır. Çünkü Avusturya'nın Adriyatik'e inmesi, Osmanlı Devleti'nin Balkan topraklarının denizden kuşatılması demektir. Hele Avusturya'nın İspanya ile ittifak yaparak Venedik'e saldırması, Osmanlı Devleti'nin batı sınırlarını tehdit etmesi demektir.

3. Venediklilerin Mecburiyeti

Osmanlı Devleti Venedik'e ne kadar muhtaç idiyse, Venedik de Osmanlı Devleti'ne o kadar muhtaçtı. Çünkü bu dönemde Venedik'in dışarıya açılacak başka bir kapısı yoktu denebilir. Belgeler bir bütün olarak takip edildiğinde Venedik tüccarlarının, çok büyük tehlikelere ve haksızlıklara maruz kaldıkları, Osmanlı mahallî idarecilerinin kendilerinden haksız yere para talep etmelerinden muzdarip oldukları anlaşılmaktadır. Bunların dışında gemileri Tunus ve

⁹ İmtiyazların kime nasıl ve niçin verildiği hakkında geniş bilgi için bkz. Halil İnalcık "İmtiyazat" Maddesi, *Eİ III*, Leiden, Briell 1979.

Trablusgarb korsanları, Ülgün ve Uşkok eşkıyası tarafından gasp edilip yağmalanıyor, bazen öldürülüyor, bazen da esir ediliyorlardı. Fırtınaya yakalanıp denizde helak olmaları da sıradan olaylardı. Bütün bu tehlikeler karşısında Venediklilerin gene ticarete ısrar etmeleri, bütün tehlikeleri göze almaları, bir bakıma onların başka çarelerinin olmadığına delâlet etmektedir. Çünkü Venedik, çiftçi, balıkçı, esnaf bir devlet değil tüccar bir devletti, bütün iktisadîyatı ticarete dayanıyordu. Atlas, kemhâ, diba, kadife çeşitleriyle iyi bir tekstil sanayiine sahipti. Daha XI. yüzyıldan beri Murano adasındaki cam sanayi dünyaca meşhurdu. Bizde Ali Kurna olarak bilinen kâğıdın merkezi Algorna idi ve Osmanlı Devleti'nin bütün kâğıt ihtiyacını Venedik karşılıyordu. Venedik, bu ve daha başka mamul emtiayı satmak ve ihtiyacı olan şeyleri almak mecburiyetindeydi. Ve bu ticaretin sıklet merkezi Doğu idi. Gerçekten Venedik'in Balkanlar ve Doğu Akdeniz'de yirmi civarında Konsolosluğu bulunmaktadır. Venedik ticaretindeki bu vakıa sadece Osmanlı çağında değil, Doğu Roma (Bizans) döneminde de böyleydi, Venedik'in yönü daima Doğu'yadır. Bu vakıa sadece Venedik'e has değildi, Ceneviz ve Floransa gibi diğer İtalya tüccar devletleri için de böyleydi¹⁰.

Venedik'in Batı Avrupa ile ilişkileri çok sınırlı olup, Doğu ile olan ticarî ilişkileri düzeyinde değildi. Batı Akdeniz'e dönerek Fransa ve İspanya'yı geçerek İngiltere ve kuzey ülkeleri, Belçika ve Hollanda ile olan ticarî ilişkileri daha düşük seviyede idi. Venedikliler Avrupa içlerindeki kara ticaretinde de büyük rol oynamamaktaydı, çünkü Venedik, esasen denizci bir tüccar devletidir, kara kervan ticaretinde başarılı oldukları söylenemez.

Öte yandan 1618 yılında Avrupa'da başlayan Otuz Yıl Harpleri¹¹, Venedik'i Osmanlı Devleti'ne daha da yakınlaştırmıştı. Zira kuzeyinde Avusturya, Batıda Katolik İspanya ile ittifak yapmış ve Venedik'i tehdit etmeye başlamıştı. Osmanlı Devleti, Batı'daki en güçlü müttefik Venedik'in karşılaştığı bu tehdit karşısında Venedik'e büyük yardımda bulunacaktır ki, bu husus çalışmamızın esasını teşkil edecektir.

2. Osmanlı Devleti'nin Venedik'e Yardımları

Bu dönemde adeta Reform Savaşları'nın devamı niteliğinde olan Otuz Yıl Savaşları sürmekteydi. Avrupa esas olarak Protestan ve Katolik olmak üzere iki kampa bölünmüştü. Aslında her ne kadar bu savaşların din savaşları olduğu hakkında yaygın bir fikir var ise de bu yanlıştır. Çünkü tarihte dinî endişelerle yapılan hiçbir savaş yoktur, bütün savaşların sebebi iktisadî ve siyasî olup, dinle

¹⁰ Geniş bilgi için bkz. Şerafettin Turan, *Türk İtalya İlişkileri-Selçuklulardan Bizans'ın Sona Erişine*, Ankara 1990.

¹¹ Otuz Yıl Harplerinin sebepleri, tarafları, genişlemesi ve harbin iktisadî, siyasî ve sosyal sonuçları ile savaşı bitiren Westfalia antlaşması hakkında bkz. Bekir Sıtkı Baykal, *Yeni Zamanda Avrupa Tarihi*, 2. baskı, TTK Yay., Ankara 1988.

meşrulaştırılmışlardır. Bu savaşlar da din adına yapılan fakat temelinde siyasî ve iktisadî amaçları olan savaşlardır. Mesela Fransa Katolik olmasına rağmen Protestan bloğunda yer almıştır.

Katolik bloğunda ise Kutsal Roma Cermen İmparatorluğu (sonradan Avusturya-Macaristan İmparatorluğu olacak) İspanya ve Bavyera bulunmaktadır. Avusturya ile İspanya arasındaki siyasî evlilik dolayısıyla İspanya'daki Katolik Habsburg kralları, Doğu ve Orta Avrupa'da Katolikliği tekrar güçlendirmek istiyorlardı. Bu amaçla İspanya, Katolik olmasına rağmen Venedik'e karşı düşmanca hareket ediyor ve Avusturya ile işbirliği yapıyordu.

Bu şartlar altında Venedik'in yardım isteyebileceği tek ülke Osmanlı Devleti idi. Venedik asker ihtiyacını karşılamak amacıyla Osmanlı Devletinden ücretleri kendilerine ait olmak üzere asker toplamak için izin istemiştir. Ülkesinden dışarıya değil asker, zahire ihracına bile izin vermeyen Osmanlı Devleti şaşkıncı bir şekilde bu teklifi kabul etmiştir. Bosna Beylerbeyi Murtaza Paşa ile eyaletteki kadılara Şubat ortaları 1625 (Evâ'il-i Cemâziyye'l-evvel 1034) tarihinde yazılan bir hükümlerle; İspanyolların Venedik'in Frengistan sınırındaki bölgeleri zaptettiği bildirilmekte, eskiden beri Osmanlı Devleti ile dostluk ve hulûsiyet üzere sabit olan Venediklilere yardım edilmesi ve onlara herhangi bir zarar eriştirilmemesi hususunda emir verilmektedir. İspanya tecavüzünün defedilmesi için Bosna eyaletinden *kendi rızaları ile Venediklilere ücretle cenkçi yazılmak isteyenlere ruhsat verilmiş* ve bunlara hiç kimsenin müdahale etmesine izin verilmemesi emredilmiştir¹² (bkz. Ek 2).

Öte yandan İspanya da Osmanlı Devleti'ne diğer Hıristiyan devletler üzerinde bir nüfuz elde etmek amacıyla dostluk teklifinde bulunmuştur. Mayıs Ortaları 1626 (Evâsıt-ı Şaban 1035) tarihinde Dubrovnik Beylerine yazılan hükümde, Osmanlı Devleti ile düşman olan İspanya'nın Anaboli hâkimi tarafından adamları vasıtasıyla dostluk teklif ettiği, ancak İspanya'nın bu teklifinin Hıristiyan hükümetler üzerinde güç kazanmak için bir siyasî manevra olduğu anlaşıldığından, teklifi reddedilmiştir. Bu amaçla Dubrovnik'e gelen İspanyolların nerede bulunursa yakalanması ve sınır dışı edilmeleri emredilmiştir¹³ (Bkz. Ek 3).

Aynı tarihlerde Bosna Beylerbeyine yazılan başka bir emirde, İspanya'nın Venedik'e taarruzu üzerine Venediklilerin zahireye ihtiyaçları olduğu ve asker toplamak hususunda yardım talep ettikleri bildirilmektedir. Yazılan emirde, Venediklilerin talebi uygun görülüş ve

“me'mûldur ki, sâdir olan emr-i şerîf mücebince o tarafda akçalarıyla zahire ve asker murâd ettiklerinde mûmâileyhim Venedikliler kadîmden Âsitâne-i Sa'âdetimin dostu ve muhibbi olmağla re'âyâ ve ahâli-i vilâyetin mübimmâtlarından

¹² *Carthe Turche* 251, *Dosya 335*, s. 4.

¹³ *Carthe Turche* 251, *Dosya 335*, s. 74.

*artan buğday ve sâ'ir hubûbâtı akçeleri ile iştirâ ve asker yazdurub emr-i şerîfe
muhâlif ve muğâyir bir ferd inad ve muhalefet ettirilmeme*'si

emredilmiştir¹⁴.

Venedik sınırlarının eşkıyanın taarruzundan korunması da Osmanlı Devleti için önemliydi ve bu husus Venedik ile yapılan ahidnâmelere de kaydedilmiştir. Nisan sonları 1630 (Evâsıt-ı Ramazan 1039) tarihinde Bosna Muhafızı Mehmed Paşa'ya yazılan bir hükümde, Bosna hududunda Uşkok eşkıyasının ortaya çıktığı, Osmanlı Devleti ile dostluk üzere bulunan Venedik ile Osmanlı hudutlarına saldırdığı, iki tarafın halkına zarar ziyan verdiğinden bahisle, daha önceleri Venedik ile anlaşarak üzerlerine varılıp haklarından gelindiği, şimdi tekrar eşkıyanın hudutlara saldırdığı, iki ülkenin halkına zarar vermeye başladığı, bunun önlenmesi için erkenden gerekli tedbirlerin alınıp bu eşkıyanın zararlarının defedilmesi ve Venedik ile yapılan ahidnâmeler gereğince, kendilerine yardım edilmesi, Beyleri ile daima iyi ilişkiler içinde bulunulması, her ne suretle olursa olsun fitne ve fesadın önüne geçilmesi emredilmiştir¹⁵.

İspanyolların saldırılarının devam etmesi üzerine, Venedik Balyosu Sultan'a bir arz sunmuş ve Mart Başları 1630 (Evâhir-i Receb 1039) tarihinde Rumeli Beylerbeyi, Mora Sancağı Beyi, Kadı ve Eminlerine yazılan başka bir hükümde, İspanya'nın Venedik'e saldırmak amacıyla çokça asker topladığı, buna karşılık Venedik'in de askere muhtaç olduğu, İspanya'nın Venedik'e saldırısının aynı zamanda Osmanlı devleti aleyhine sonuçlar doğuracağı, bunun için ahidnâmeler gereğince Venedik'e yardım edilmesi,

*Rumeli sancaklarında kendi rızalarıyla ücretli olarak Venediklilerin
hizmetinde cenkçi olarak yazılmak isteyenlere gerekli izin verilmesi, kimsenin
kendilerine ve akrabalarına zulm ve te'addi etmemeleri*

emredilmiştir¹⁶.

Venediklilere Osmanlı topraklarında kendi rızalarıyla ücretli olarak onların hizmetine cenkçi olarak yazılmak suretiyle ve fazla olan zahirenin günün rayici üzerinden Venediklilere verilmesi ve kimsenin emirlere muhalif harekette bulunmaması hakkında mükerrer emirler çıkmasına rağmen, Bosna eyaletinde Makarska iskelesi emininin, emirlere muhalefet ederek, cenkçi yazmağa gelen Venedik Beylerinin adamlarını alıkoyduğu, sulh ve salaha aykırı olarak çokça akçe talep ettiği, cenkçi olarak yazılmak isteyen halka ve akrabalarına mani olduğu, çeşitli surette zulüm ve teaddi ettiği, Bosna Beylerbeyi ile Defterdarına Mayıs sonları 1630 (Evâsıt-ı Şevval 1039) tarihinde yazılan bir hükümden

¹⁴ *Carthe Turche* 251, *Dosya 337*, s. 1. Aynı mealde Recep Paşa'nın emr-i sânileri 2-4. sayfalarda kayıtlıdır.

¹⁵ *Carthe Turche* 251, *Dosya 337*, s. 27.

¹⁶ *Carthe Turche* 251, *Dosya 337*, s. 14. Aynı emrin başka suretleri *Carthe Turche* 251, *Dosya 337*, s. 32, 52.

anlaşılmaktadır. Hükümde devamla, adı geçen Emine gerekli tenbihin yapılması, Venedik Beylerinin lazım olduğu kadar cenkçi yazmaları ve salimen o iskeleden memleketlerine gitmelerinin sağlanması ve eğer Emin, yapılan tenbihe uymayıp inat ederse emanetin, yani elindeki mukataanın geri alınması ve mutedil bir kimseye verilmesi bildirilmiştir¹⁷. Zikri geçen Eminin hangi gerekçelerle sultanın emrinin aksine halkın cenkçi yazılmasına ve ücretiyle zahire satmasına mani olduğu hakkında bir ipucu bulunmamaktadır.

Venediklilere paralı asker yazılacak kimselerin din ve milliyetlerine bakılmamış, Müslim veya gayr-i Müslim teb'adan isteyenlerin asker yazılabileceği hususu emirlerde özellikle zikredilmiştir. Mesela Eylül başları 1630 (Evâhir-i Muharrem 1040) tarihinde Bosna Beylerbeyi ile buradaki sancak beyleri, kadı ve iskele eminlerine yazılan hükümde, Venedik Beylerinin hizmetine ücretli cenkçi olarak yazılacak Müslim ve gayr-i Müslim reyaya izin verildiği ve kimsenin müdahale etmemesi hakkında emir gönderilmiştir¹⁸ (Bkz. Ek 4).

Venediklilere yapılan yardımın sadece günün rayici üzerinden zahire verilmesine ve Rumeli vilayetlerinden kendi rızalarıyla Venediklilerin hizmetinde cenkçi olarak yazılmaya izin verilmekle kalınmadığı, gerek İspanya ve gerekse Uşkok eşkiyasının Venedik sınırlarına tecavüz etmesi, bu arada Osmanlı sınırlarına da zarar ve ziyan vermesi durumunda Bosna Beylerbeyinin ve onun idaresinde Osmanlı sancakbeylerinin de fiilî olarak Venediklilerle işbirliği yaparak müdahale etmeleri uygun görülmüştür. Bu hususta Bosna Beylerbeyine yazılan Eylül başları 1630 tarihli emirde

“... Uşkok eşkiyasını mukkem zâbtedüb vilâyetlerine zarar ve hasâret iderler ise mûmâ ileyhim beylerle serhadd-i mansûrum asker ile küllî mu'âvenet ve muzâberet olunur deyü ol cânibe islâm ve islân idüb zarar ve fesâdların def' eylemeğe ikdâm ve ihtimâm eylesin ve bi'l-cümle senin re'y-i rezîn ve fikr-i metînine küllî i'timâd-ı hümayunum vardır..”

diyerek, Sultanın Bosna Beylerbeyine itimat ettiği ve onun Venediklilerle işbirliği yaparak gerekirse Avusturya ve İspanya ile devam eden çatışmalara fiilî olarak müdahale etmesi hususunda ne gerekirse yapması konusunda serbest bıraktığı anlaşılmaktadır¹⁹.

İspanyolların Venedik'e tecavüzleri 1631 yılında da devam etmesinden dolayı Venediklilerin yardım istemeleri üzerine Mart sonları 1631 (Evâhir-i Şaban 1040) tarihinde yazılan ve birer suretinin İskenderiye, Dukakin, Ohri,

¹⁷ *Carthe Turche 251, Dosya 337*, s. 37. Aynı mealde Mora Sancak Beyine hüküm, s. 49-50.

¹⁸ *Carthe Turche 251, Dosya 337*, s. 57, 58, 59, 61, 63.

¹⁹ *Carthe Turche 251, Dosya 337*, s. 61, ayrıca *Busta 13, Belge 1367* (Nisan Sonları 1631-Evâhir-i Ramazan 1040 tarihli ve Venedik'in asker talebi için Budin beylerbeyine yazılan ve İspanya ile Avusturya'nın Venedik'e taarruzu ihtimaline karşı ve Avusturya hududundaki Uşkok eşkiyasının mazarratlarının önlenmesi cenkçi ve tüfenkçi yazmak için gelen elçiye gerekli yardımın yapılması hususunda emir).

İlbasan, Yanya, Delvine, Avlonya, Mora, İnebahtı, Karlı İli ve Yanya sancaklarına gönderilen hükümde²⁰, iki tarafa yapılan saldırılar karşısında Venediklilere yardım edilmesinin eskiden beri süregelen bir *âdet-i kadîm* olduğu, Müslim veya gayr-i Müslim asker toplanması, günün narhı ile fazla olan zahirenin satın alınması için gelen Venedik Beylerine gerekli kolaylığın gösterilmesi, kimsenin mani olmaması hakkında görevliler uyarılmıştır. Venediklilere yapılacak zahire satışından ve cenkçi yazılmasından hazinenin faydasına olduğu da ayrıca vurgulanmıştır.

Bu tarihten sonra konuyla ilgili belgeler bulunmamaktadır ki, bu İspanya-Avusturya saldırılarının önlenmesi anlamına gelmektedir. Elbette bunun tek sebebinin Osmanlı-Venedik işbirliği olduğunu söylemek doğru değildir. Otuz Yıl Savaşlarının genel seyri, Avrupa'daki genel siyasî ve askerî sebeplerin ve gelişmelerin etkisi olduğu da muhakkaktır. Her halükârda bu ittifak, İspanya ve Avusturya'nın Adriyatik Körfezinden uzaklaştırılmasına önemli bir vesile olmuştur.

Sonuç

Osmanlı iktisat politikası gereği, ihracı memnu emtianın başında gelen hububatın dışarıya satılmasının mümkün olmadığı bu dönemde, bir siyaset eseri olarak hububat ihracının da siyasî bir araç olarak kullanıldığı görülmektedir. Belgelerde hububat ihracının, içeride kıtlığa sebep olacağı ve dışarıda da düşmanı güçlendireceği mahzurlarından dolayı yasaklandığı anlaşılmaktadır. Hal böyleyken Venedik'e has olmak üzere buğday ihracının yapılmasının arkasında siyasî sebepler bulunmaktadır.

Öte yandan Osmanlı coğrafyasında başka bir devlet adına paralı asker toplanmasına izin verilmesi hiç rastlanan bir olay değildir. Bugüne kadar yapılan araştırmalarda böyle bir vak'a görülmemiştir veya bilinmemektedir. Bu husus her şeyden önce bugüne kadar bildiğimiz Osmanlı hâkimiyet anlayışına uygun düşmemektedir. Devletin, Osmanlı teba'asından isteyenlerin kendi rızalarıyla da olsa başka bir ülke adına paralı asker olarak hizmet etmesi için izin verilmesi çok ilginçtir. Şimdiye kadar bunun örneklerine rastlanmamıştır.

Bunun sebebini ancak şu esaslar doğrultusunda izah edebiliriz. Her şeyden önce yukarıda zikredildiği gibi, Venedik, siyasî ve iktisadî bakımdan Avrupa'da Osmanlı Devletinin en önemli müttefiki ve ticaret ortağıdır. Osmanlı Devleti, işe politikasını devamı için Venedik'in varlığına hayatî önem atfetmektedir. Her ne suretle olursa olsun Venedik'in bölgesinde varlığını sürdürmesi gerekiyordu. Bunun için Venedik'e yönelen dış tehditler, aynı zamanda Osmanlı Devletine yönelikti.

²⁰ *Carthe Turche* 251, *Dosya* 337, s. 67.

İkinci olarak Venedik'in İspanya-Avusturya ittifakı karşısında yenilmesi, İspanya'nın Adriyatik'e yerleşmesi, bunun sonucu olarak Avusturya'nın kuzeyden Adriyatik Körfezine inmesi, Osmanlı Devletinin Batı sınırlarını, Balkanları tehdit etmesi demekti ki bu, Osmanlı Devletinin kabul edebileceği bir şey değildi. Bunun için hem iktisadî bakımdan hem de siyasî bakımdan Venedik'e yardım edilmesi gerekiyordu. Bu amaçla geleneksel olarak bağlı kaldığı iki önemli prensibinden vazgeçerek, Venedik'e zahire ihracına ve Rumeli vilayetlerinden isteyen Müslim ve gayr-i Müslim halkın kendi rızalarıyla paralı asker olarak Venedik'in hizmetine girmesine izin verilmiştir.

Bunun bugünkü anlamı, kendi ifademizle “*sınır ötesi tahkim*” doktrindir. Bu, tehdidin kendisine gelmeden önce sınırlarının ötesinde karşılanması demektir. Bu doktrin her zaman her yerde hayatî önemi haizdir. Gerçekten önemli olan, tehdidin sınırlara gelmeden karşılanması ve etkisiz hale getirilmesidir. İşte Osmanlı Devleti de bunu yapmış, İspanya ve Avusturya tehdidini, kendi sınırlarına gelmeden Venedik'e yardım etmekle Venedik'te karşılamıştır. Bunu ancak Osmanlı Devletinin dünya siyasetini iyi değerlendiren cihan şümül devlet anlayışı ile izah etmek mümkündür.

Ekler

Ek 1

Düşmana Buğday Verilmemesi Hakkında Hüküm *Carte Turche, 251, Dosya 335, s. 40.*

Yenişehir Kadısına ve Yanya Beyine ve ol etrafda vâkı' olan Kadılar ve İskele Eminlerine Hüküm;

Ma'lûm ola ki, Atebe-i ulyamla adâvet ve düşmenlik üzere olan İspanya Kralına tâbî' harbî küffârdan Anaboli vilâyetinin hâkimi Rumî zimmîlerden Cuvane Cuki nâm zimmî livâ-i mezbûra gönderüb ol câniblerde sâkin olan bazı bellü başlu adamların ma'rifeti ile Galos iskelesinde yüzbin (100.000) müd buğday iştirâ edüb Anaboli'ye alub gitmeğe kavî eylediğinden sonra zimmî-i mezkûr zikrolunan buğdayı tahmîl eylemek için Anaboli'den gemi ve akçe getürmeğe müteveccih olduğu haber alınub imdi vech-i meşrûh üzere harbî düşman keferesine buğday verilmek Memâlik-i Mahrûsama kaht ü galâya sebep olduğundan gayri Devlet-i Aliyyeme dahi küllî zarar olduğu (zâhir) olub harbî düşman keferesine buğday verilmeyüb Devlet-i Aliyyem düşmanları olan İspanya ve Anaboli keferesi ile alış veriş eyleyüb muamele edenler men' olunmak emrolunmuşdur buyurdum ki;

Vusûl buldukda bu husûsa her biriniz gereği gibi mukayyed olub dahi min ba'd harbî düşman tâ'ifesine buğday verilmeyüb vech-i meşrûh üzere mezkûrlarla mu'âmele ve alış veriş edenleri men' ü def' eylesin, memnû' olmayub gerû mezkûrlarla mu'âmele üzere olanlar her kim olursa olsun ahz edüb muhtâc-ı 'arz olanlardan ise muhkem habs idüb isim ve resimleri ile ve iştihârları ile yazub arz eylesin, değıller ise amân ve zaman vermeyüb şer'le haklarında lâzım geleni icrâ eylesin. Ecdâd-ı izâmım enare Allâhu Teâlâ berâhînihum zaman-ı sa'âdet-iktirânlarından berû harbî düşman tâ'ifesine buğday verilmekden men' olunmuşdur. *Harbî düşmana buğday verilmek a'dânın takvîyetine bâ'is olur.* Min ba'd bir kile buğday verildiğine ve gayri tarikiyle anlarla mu'âmele olunduğuna rızâ-yı şerîfîm (yoktur). Bu husus hafiyeten tecessüs olursa gerekdir. Şöyle ki ahz ü celb sebebi ile veyahud ihmâl ve müsâhele ile mezbûrlara buğday verüb ve gayri tarikiyle mu'âmele edeler sizden bilinüb ve timar sahiblerine muhkem tenbih ve te'kid eylesiniz. Ve siz ki İskele Eminlerisiz iskeleleri muhkem hıfz eyleyüb harbî düşmana buğday verdirmeyüb, kimesneyi anlarla mu'âmele ettirmeyüb emr-i şerîfime muhâlif vaz' sudûrundan ictinâb ve ihtirâz üzere olasız, şöyle bilesiz, alâmet-i şerife itimâd kılarsız.

Tahriren fi-Evâ'il-i Şehr-i Cemâziyye'l-ulâ li-sene Hamse ve Selâsîn ve Elf.

(Cemâziyye'l-evvel başları 1035)

Be-makâm-ı Kostantiniyye

Ek 2

Bosna Eyaletinde Venediklilerin Ücretli Cenkçi Yazmalarına İzin Verilmesi Hakkında Hüküm *Carte Turche Klasör: 251 Dosya, 335, s. 4.*

Bosna Beylerbeyisi Murtaza Paşa'ya ve Eyalet-i mezbûrede olan Kadılarına;

(Elkab) Bosna muhâfazasında olan vezîrim () Paşa vâsıl olcak ma'lûm ola ki; harbî İspanya tâ'ifesi Frengistan câniblerinde Venedik Beylerinin vilâyetlerine karîb olub Valtulina (?) dimekle ma'rûf olan mahalli kuvvet ile zabtidüb Venediklilerin dahi memleket ve vilâyetlerine dahl ü ta'arruz kâsında olub ânın gibi men' olunmazlarsa küllî fesâda mü'eddî olunmak lâzım olduğun î'lâm olunmağın imdi Venedik Beyleri kadîmü'l-eyyâmdan Südde-i Sa'âdet-medârim ile sulh ü salâh üzere olub dostluklarında kemâl-i sadâkat ile sabit-kadem oldukları ecilden kadîmi sadâkat ve ihlâsları muktezâsınca hîn-i mahalde î'ânetleri lâzım olub kendülere bir vechle zarar erişdirilmeğe rızâ-yı hümâyûnum olmamağın ol makûle zuhûr iden *İspanyalunun def'i mazarratı için tabt-ı eyâlet ve kazânız abâlisinden kendi ihtiyarlarıyla Venedik Beyleri hizmetine varmak isteyenlere kimesne mâni' olmamak bâbında fermân-ı şerîfim sâdır olmuştur*; buyurdum ki;

Vusûl buldukda, bu bâbda sâdır olan fermân-ı celîlü'l-kadrim üzere amel idüb dahi vech-i meşrûh üzere mâ-takaddemden Asitane-i Saadetimle sadâkat ve ihlâs üzere dostluk eden Venedik Beylerine harbî İspanya tâ'ifesinden düşman zuhûr idüb vilâyet ve memleketlerine dahi mazarrat kâsında olmağla mezkûrların *def'i mazarratları için tabt-ı eyâlet ve kazânız abâlisinden kendü ihtiyarları ile Venediklîye ücret ile hizmete varmak murâd edenlere kimesne mâni' ve müzâbih olmayub bir ferdi dahl ve taarruz ettirmeyesiz*. Ve bi'l-cümle müşârün ileyh Venediklileri sadâkat ve ihlâs üzere dostluklarında sabit-kadem olmağla kendülere bir vechle zarar ü gezend olduğuna rızâ-yı şerîfim yokdur. Ona göre ma'lûmunuz olub sulh (ü) salâh ve ahd ü emân mücebince müraca'at eyledikleri husûslarında mu'âvenet idüb ve rızâ-yı yümn-iktizâ-yı hüsrevâneme muhâlîf kimesneye zarar ü gezend erişdirmeyesiz, şöyle bilesiz, alâmet-i şerife i'timâd kılâsız.

Tahriran fi-Evâil-i Şehr-i Cemaziyye'l-ulâ sene Erba'a ve Selâsîn ve Elf.

(Cemâziyye'l-evvel Başları 1034)

Bi-Makâm-ı Kostantiniyyeti'l-Mahrusa

Ek 3

İspanya'nın Dostluk Teklifinin Reddi Hakkında Dubrovnik Beylerine Hüküm. *Carte Turche* 251, 335, s. 74.

Mefâhirü'l-ümerâ'i'l-milleti'l-Mesihîyye merâci'u'l-küberâ'i't-tâ'ifeti'l-İseviyye Dubrovnik Beyleri hutimet avâkıbuhu bi'l-hayr tevkî'-i refî'-i hümâyûn vâsil olıcak ma'lûm ola ki, İspanyalular kadîmden Âsitâne-i Sa'âdet-âşiyânımla düşmanlık üzere olub bir nice zamandan berü Bâb-ı Sa'âdet-me'âbıma doğruluk üzere mürâca'at edüb sulh (ü) salâh üzere olan mülûk-ı nasâra üzerine fırsat bulmak için geçen sene İspanyaya tâbi' Anaboli hâkimi tarafından Südde-i Sa'âdetime bir adam gelüb İspanya Kralı Südde-i Sa'âdetimle sulh u salâh murâd eyledüğün i'lâm eyledükde İspanya kralları kadîmden düşman olduğundan ma'adâ sulh ricâ eylediği mahzâ kendünün re'y-i fâsidi muktezâsınca Âsitâne-i Sa'âdetimle musâfat üzere olanlara galebe kasdı için hîleye sâlik olub Dergâh-ı Mu'allâm ile sadâkat üzere dostluk için olmadığı zâhir olmağla ilticâ ve istid'âsı makbûl-ı hümâyûnum olmayub redd olunmuş idi. Halen İspanya Kralı'nın Anaboli tarafında bu husûs için müstakıll adamları Dubrovnik'e gelüb andan Âsitâne-i Sa'âdetime gelmek üzere oldukları mesmû'-ı hümâyûnum olmağın her kande bulunurlarsa Memâlik-i Mahrûsamdan ihrâc ve memleketlerine avdet ittirülmek bâbında emr-i şerîfimle Dergâh-ı Mu'allâm bevvâblarından Mustafa nâm bevvâb irsâl olunmuşdur. Buyurdum ki, hükm-i şerîfimle vardıkda mezkûr Mustafa kapıcı mezkûr İspanyaluları bu cânibe gelürler iken yolda rast gelüb vilâyetlerine avdet ettirmek için Dubrovnik'e iletmekte veyahûd henüz Dubrovnik'de bulunurlar ise asla te'hîr ve terâhî eylemeyüb vilâyetlerine irsâl eylesiz şöyle ki ihmâl ve müsâhele sebebi ile vilâyetlerine irsâl olmağın ve mezbûrlardan bu cânibe bir kimesne geldiği ma'lûm-ı şerîfim ola bir vechle öZRÜNÜZ makbûl-ı hümâyûnum olmayub mes'ûl olursuz bilmiş olası ana göre mukayyed olub min ba'd İspanya tarafından bir ferd bu cânibe gönderilmekten hazer üzere olası şöyle bilesiz.

Tahriran fî-evâsıt-ı Şehr-i Şaban sene 1035.

(Şaban ortaları 1035)

Ek 3/a- Metin, Carte Turche 251, 335, s. 74

مفاح الامراء ملدة المسمية مراجع الكبراء الطابفة العسوية كوبرو ونشر بكالين حتمت عواقبه بجاي
توقير رفيع هابوه واصل اولوچ منسلوم اولوچ من اسبانية لور قديمه استانه واصل اشبانية
وتمت اوزره اولوچ نجي زمانه بويان سار مانه طرفه لوزره مراجع امروه صلصلا لوزره اصفه
ملوكه نصاري لوزره فوسد بولوا الخيم بيلين سنة لسيانية تابع لانا بوي حاكم طرفه سبغ سالق بلوع
كلوب اسبانية قولاس سلقه صلصلا واصل اولوچ وكنه اعلم ان لكره لسيانية قولاس قديمه وشم
اولوچ من صلصلا مرجا ايلر حضا لوزره راي فامو مفضا لثانية سلقه مصافا لوزره اولوچ
غلبه قصه بالخير حيله سالك اولوچ وركاه سلقه ايله صدق لوزره استا ايجير اولوچ واصل
لوماغله النجا واستر عاي مقبول هابوم اولوچين رو اولوچين حاله اسبانية قولاس لوزره طرفه
بوصوه ايجير مستقر اولوچين كوبرو ونيك كلوب انفة لثانية سلقه كمال لوزره اولوچ كمال هابوم
اولوچ طرفه بولور لكره قلم خوجوه الحراج وملكه كرام خوجوه ايترو من باسقا اوترو قلم وركاه سلقه
بولونزه سلقه نام بولور ارسه اولوچين بولور وملكه حاكم شفا اولوچ من مصلح فيدره مذكور اسبانية
بوجانبه كلوكلين بولور راسه كلوب ولايتاربه خوجوه ايترو من ايجير كوبرو ونيك ايلتكن وياخوجوه خوجوه ونيك
بولونزه لالير اصل نامجو وراجي ايليبين ولايتاربه ارسه ايليه ز شويك له لاهام و ما هله سبب ايلو ولايتاربه
ارسه اولوچين و فزور ايجير بوجانبه وكنه كلوچ معلوم شرح له و جهال عذر كوز مقبوله حابوم
اولوچين مسئول اولوچين باشي اولوچين موصد اولوچين من بعد اسبانية طرفه بفر و بوجانبه كوبرو لكره
عذر لوزره له ز شويك بولور حركه لوزره اولوچين شهر شباهه سنه ۱۰۳۵

Ek 4

Bosna Beylerbeyine Venedik'e Zahire Verilmesi ve Asker Yazılmasına İzin Verilmek Suretiyle Yardım Edilmesi Hakkında Hüküm, *Carte Turche* 251, 337, s. 61.

Bosna Beğlerbeyisine Hüküm-i Şerif,

Venedik Baylosu Dergâh-ı Mu'allâma kazayâ defteri gönderüb Devlet-i Aliyyemin kadîmi düşmanı olan İspanya Kralının Âsitâne-i Sa'âdetimin hulûs üzere dostları olan Venedik Beyleri ve konşuları Duka Mantova ile dahi adâvetleri olmağla birkaç seneden berû üzerlerine küllî asker ile gelüb memleketlerine ta'arruz eylemekle Venedik Beyleri dahi mazarratların def' için küllî asker tedârük idüb daima muhârebe ve mukâteleden hâli olmayub lâkin Nemçe İmparatoru İspanya Kralının mûma ileyhim beylerle olan muhârebesine asker ile ve gayr-i tarîk ile imdâd eyleyüb muzâyaka verdiğinden gayri mûma iley İmparatorun Venedik Beylerinin memleketlerine karîb olan serhadları hükkâmı ve Uşkok* eşkiyası daima Venedik Beylerinin vilâyetlerine te'addî ve tecavüz ve zarâr ve ziyân idüb reyâların rencide eylemekle küllî fitne ve fesâd eylemekden hâli olmadıkların bildirüb men' olunmalarıçün tenbîh olunmak bâbında istid'â-yı inâyet eyledüğü ecilden mûmâ ileyhim Venedik Beyleri ecdâd-ı izâmım enarallâh-u Te'âlâ berâhinihum zaman-ı şerîflerinden ilâ-haze'l-hîn şerâyet-i ahd ü emâmı ri'âyet ve kavâ'id-i sulh ve peymânı siyânet idüb ve dostluklarında sabit-kadem ve hulûslarında râsih-dem olmağla atebe-i ulyama olan hulûsları muktezâsınca Nemçe İmparatoru tarafına kendü cânibinden haber gönderüb İspanyalulara asker ile mu'âvenet eylemekden ve serhadleri hükkâmı dahi memleketlerine ve re'âyalarına te'addî ve tecavüzden men' olunub Uşkok eşkiyası zabtolunmak için tenbîh olunmak emrim olmuştur, buyurdum ki;

Vusûl buldukda fermân-ı celfilü'l-kadrim üzere kendü cânibinden Nemçe İmparatoruna haber gönderesin ki, Âsitâne-i Sa'âdetimin kadîmi dostları olan Venedik Beyleri ile İspanyaluların muhârebelerine asker ve gayri tarîk ile imdâd eylemeye ve mûmâ ileyhim beylerin memleketlerin karîb olan serhâdleri

* Hırvat eşkiyası. Hırvatça Uskoci. Osmanlı-Avusturya sınırında Adriyatik Denizinin Doğu kesimlerinde Osmanlı Devletine karşı savaştan eşkiya olup çoğunlukla gerilla taktiği ile savaşırlardı. Osmanlı-Avusturya savaşlarında sınırlarda büyük tahribata sebep olan Uskoklar, bölge halkı üzerinde de büyük bir korku salıyorlardı. Böylece Osmanlı-Avusturya savaşlarında Avusturya'nın öncü birlikleri rolünü oynuyorlardı. Aşağıda verilen araştırmalarda bu eşkiyalar Uskok olarak veriliyorsa da, ek 1'de görüldüğü gibi, Osmanlı belgelerinde açık olarak *Uşkok* olarak geçmektedir. Uskoklar hakkında daha geniş bilgi için bkz. İdris Bostan, *Adriyatik'de Korsanlık Osmanlılar Uskoklar Venedikliler 1575-1620*, Timaş Yay., İstanbul 2009. Keza Catherine Wendy Bracewell, *16. Yüzyılda Adriyatik'te Korsanlık ve Eşkiyalık Senjli Uskoklar*, (çev. Mehmet Moralı), Bilgi Üniv. Yay., İstanbul 2009.

hükkâmını ve Uşuk eşkiasını muhkem zabtedüb vilâyetlerine zarar ve hasâret iderler ise mûma ileyhim Beylere taraf-ı hümâyûn-ı serhadd mansûrum asker ile küllî mu'âvenet ve muzâharet olunur deyu ol cânibe ilâm ve ilân edüb zarar ve fesâdların def' eylemeğe ikdâm ve ihtimâm eylesesin ve bi'l-cümle senin re'y-i rezîn ve fıkır-i metînine küllî i'timâd-ı hümâyunum vardır. Bu bâbda gereği gibi mukayyed olub her ne vechle mümkün ise Nemçe İmparatorunun ve Uşuk eşkiasının Venedik Beylerinin memleket ve re'âyalarına olan zararların def' ve ref' eylemeğe sa'y ve dikkat sarf-ı himmet eylesesiz, şöyle bilesiz alâmet-i şerîfe i'timâd kılâsız.

Tahriren fî-evâhir-i Muharrem sene 1040 (Muharrem sonları 1040)

Bi-Makâm-ı Kostantiniyyeti'l-Mahrûsa

Kezalik Budin Paşasına, lâkin Uşkok eşkiası zikrolunmaz.

Buyuruldu? Mûcebince Kaymakam hazretleri tarafından mektup yazıldı.

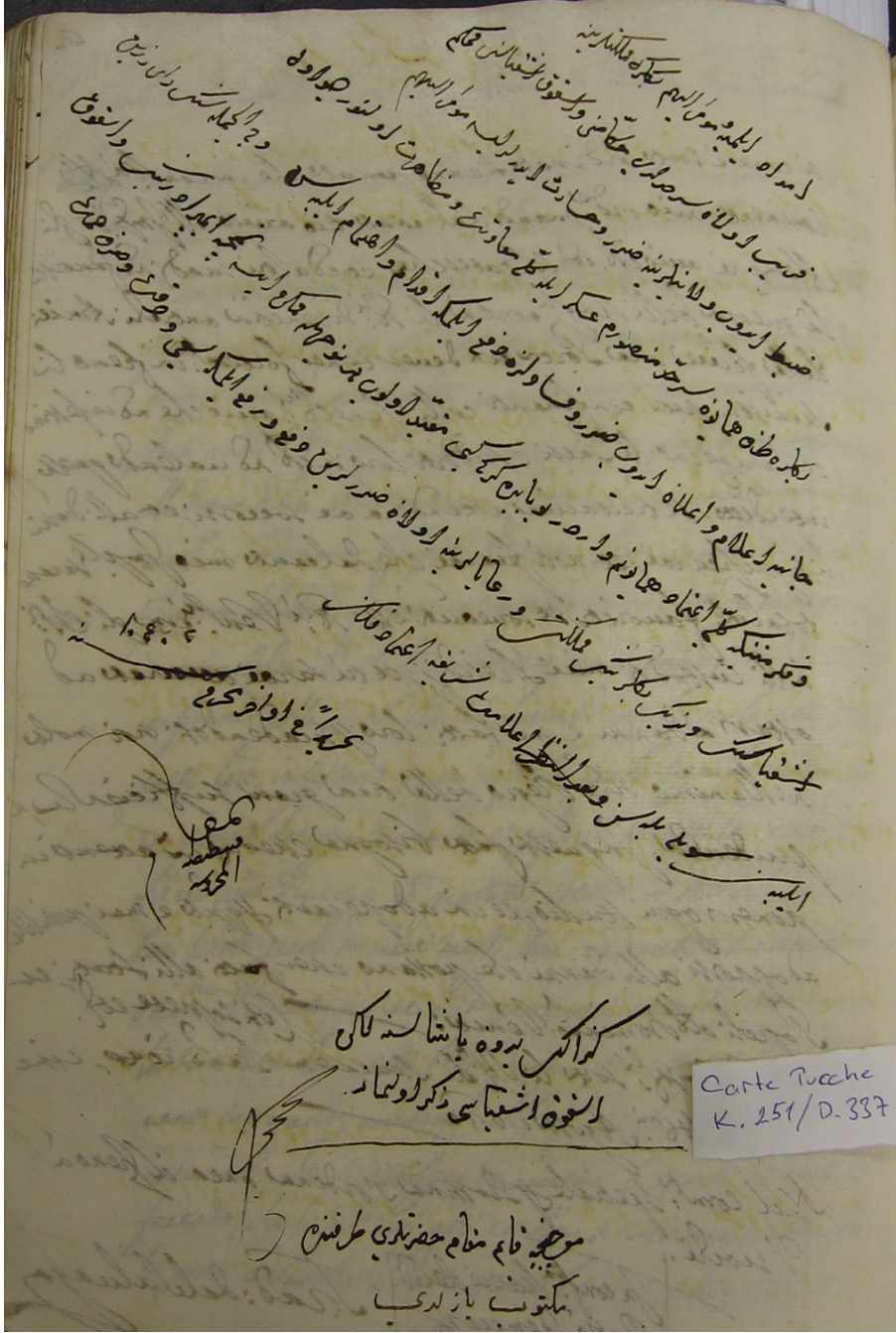
Ek 4/a Metin

کتابخانه مجلس شورای ملی
کتابخانه کتب خطی
شماره ۵۰۰
۱۰۰۰

وزیرین البوسنی و رماه معلومه قضایا و فتوی کونرود و ولع عالمیست فریب و دشمنی اولاده
اسپانیه قرالتیست اسناد سعاه عسکری خلوصی اوزره ووستندی اولاده ووزیریک بکلری و
فتیبری ووقه ماتر اولاده وقری اولوتدی اولولمه بر فایه کسکه ورو اولوز لرینه کلی عسکر لای کلوب
ملککریه نروغی البکم وزیر بکلری وقری مضر نزه وضع البکر ایچیه کلی عسکر تدارک لایوب و ایجا
عاریه و متا لوه خای اولوب کلنجه ایچ اولوری اسپانیه قرالتیست مومنی الهم بکل اولاده
محاربه عسکر لایه وخیو طریقه لای اولاده و ایلیوب مضایقه ویر وکلنجه عسکر مومنی الهم ایچ اولوری
وزیر بکلریست ملککریه فریب اولاده کسکه لوی حکای و لاشوق لاشعابی و ایجا وزیر بکلریست
ولاندیه قندی و تجاوز و ضرر و زیاده لایوب رعایا لایه زنجیر ایلیک کل قسقه و فسا و ایلیک
خای اولوتدی بلورون منیر اولولما ایچیه تنبه اولونمق بانبره استغیای عنایه ایلیک و
ایچله مومنی الهم وزیر بکلری لایه و عظام انار الله تعالی بر اعظمهم علیهم السلام و لایه
انصار الهم ترا بط عسکر و اسان رعایه و قواعد صلح و پیمان ای صیانه لایوب و وروستلری
نایس فریب و خلوص لرین دانمق هم اولولمه عنقه عالمیست اولاده خلوص لایه مضمنا ایچیه
ایچ اولوری طرفه کند و جانیکریه خبر کونرود اسپانیه لایه عسکر ای معاونه ایلیکریه
کسکه لرین حکای وقری ملککریه و رعایا لرینه قندی و تجاوز و مضع اولونمق لاشوق لاشعابی
ضبط اولونمق ایچیه تنبه اولونمق امرم اولونمق بوردج که
وصول بولدیق خطه جلسه لقدم لوزره کند و جانیکریه ایچ اولوری و رینه خبر کونرود کسکه کتنامه
سکا کسکه فریب ووستندی اولاده و وزیر بکلری لایه اسپانیه لایه که محاربه لرینه عسکر و غیر طریق ایلی

Carte Tuche
K. 251 / D. 337

Ek 4/b Metnin Devamı

Ek 5

Âtiyyü'z-zikr Sancakbeyine Venedik'e Zahire Verilmesi ve Asker Yazılmasına İzin Verilmek Suretiyle Yardım Edilmesi Hakkında Hüküm, Carthe Turche 251, Dosya 337, s. 67, 68, 69.

Âtiyyü'z-zikr Sancak Beylerine,

Tevkî-i refî-i hümâyûn vâsıl olıcak ma'lûm ola ki, Venedik Baylosu Dergâh-ı Mu'allâma kazayâ defteri gönderüb Devlet-i Aliyyenin kadîmi düşmanı olan İspanya Kralının südde-i sa'âdetimle musâlaha ve dostluk üzere olan Venedik Beyleri ile konşuları olan Duka Mantuva ile dahi adâvetleri olmağla birkaç seneden berû üzerlerine küllî asker ile gelüb memleketlerine ta'arruz eylemekle Venedik Beyleri dahi mazarratların def' eylemek için küllî asker tedârik idüb daima muhârebe ve mukâteleden hâli olmayub *tarafeynde olan mu'âbedeye dostluk muktezâsınca ecdâd-u izâmım zamân-ı şerîflerinde mûmâ ileyhim beylerin bu makûle cenkleri vâki' oldukda Memâlik-i Mabrûsadan asker ve zahîre ile imdâd ve mu'avenet olunmak mu'tâd-ı kadîm olduğundan gayri 'iyâzen-bi'l-lâhi te'âlâ mezkûrûn İspanyalular Venedik Beylerine galebe iderler ise serhadlerine karîb olan memâlik-i mabrûsama dahi zararları sirâyet eylemek mukarrer olmağın* geçen sene vech-i meşrûh üzere Memâlik-i Mahrûsamdan asker ve zahîre ile imdâd olunmağičün hatt-ı hümâyûn-ı sa'âdet-makrûnumla fermân-ı âlişânım sâdır olmağla mü'ekked ve müşedded evâmîr-i şerîfe virilmiş idi. Mezkûrûn İspanyaluların bu sene dahi küllî cem'iyetleri olmağla mazarratları def' ve re'y-i tedbîrlerin ibtâl eylemek için kemâ-kân Venedik Beyleri dahi cem'iyet idüb askere ve zahîreye küllî ihtiyacları olmağla Memâlik-i Mahrûsam ahâlisinden Müslüman olsun zimmî olsun rızâları ile cenkci yazılıb gitmek isteyenlere ruhsat virilüb ve ahâlî-i memleketde artub ziyâde kalan buğday ve sâ'ir zahîreyi dahi rızâları ile satanlardan narh-ı rûzî üzere akçeleriyle mezbûrlara verilmek için inâyet ricâ itmeğın vech-i meşrûh üzere verilmek bâbında fermân-ı âlişânım sâdır olmuştur.

Buyurdum ki, vusûl buldukda *geçen sene fermân olunduğu üzere Venedik Beylerinin adamları livâ-i mezbûra asker yazmağa ve zahîre iştirâsına vardıklarında Müslüman olsun zimmî olsun ihtiyârlarıyla cenkci yazılıb gitmek isteyenlere ruhsat virilüb ve ahâlî-i memleket mühimmâtlarından artub ziyâde kalan buğday ve sâ'ir zahîreyi dahi ihtiyârları ile satanlardan narh-ı rûzî üzere akçeleriyle mezkûrlara aldırub sulh ü salâha muhâlif kimesneyi dahl ü ta'arruz itdürmeyesiz* eğer memleket eşkiyasından bazıları ahz ve celb için hizmet-i mezbûreye varan Venediklileri rencide idüb ve yazılıb gitmek isteyenlere mâni' olub ve akrabaları ve müteallikâtların ta'cîz ve tazyîk eyleyüb ve zahîre iştirâsına mani' olub te'addî ve tecâvüz üzere olurlar ise ol makû(le)leri men' ve def' ve mezbûrûn Venediklülere gereği gibi himâyet ü siyânet eyleyüb fermân-ı şerîfim üzere asker yazmakda ve zahîre iştirâsında mu'avenet ve müzâheret üzere olası eğer eşkiya memnu' olmayub mezbûrân te'addî üzere olurlar ise muhtâc-ı 'arz olanları isim ve resimleri ile yazub arz

idüb olmayanların şer'le bir vechle haklarından gelesiz ki sâ'ir eşkiyaya mûcib-i ibret ve sebab-i nasihat vâkî' ola. Venedik Beyleri ecdâd-ı ızâmım enâre Allâhu te'âlâ berâhinehum zamân-ı sa'âdet-iktirânlarından ilâ hâzel-hîn südde-i sa'âdetimle sadâkat üzere dostlukda sabit-kadem olmağla her vechle imdâd ve i'âneleri mühimmâtdan olduğundan gayrı bu makûle mahallerde tarafeynin düşmanı olan İspanyaluların mazarratların def' idüb re'y ve tedbirlerin ibtâl eylemek için asker cem' idüb hazineye sarf eyledikleri Devlet-i Aliyyeme nâfi' olmağın vech-i meşrûh üzere asker yazub zahire iştirâsına izn-i hümâyûnum erzânî kılınmıştır. Bu bâbda her biriniz onat vechile takayyüd olub vech-i meşrûh üzere asker ihrâcında ve zahire iştirâsında mezbûrlara mu'âvenet ve müzâheret üzere olub sulh ü salâha ve ahd u emâna muhâlif ve emr-i şerîfime muğâyir kimesneye iş itdürmeyesiz. Bundan akdem harbî keferetâ'ifesine tereke verilmemek için fermân-ı şerîfim sâdır olmuş idi. Vech-i meşrûh üzere harbî keferetâ'ifesine tereke vermeyesiz deyû emr-i şerîfim vârid olur ise ol bahâne ile Venediklülere tereke vermemek etmeyüb fermân-ı şerîfim üzere harbî düşman tâ'ifesine vermeyüb kemâ-kân Venediklülere virdürüb dâ'ima bu emr-i şerîfimin mûcibi ile amel eylesesiz ve fı'l-cümle Venediklülere hakkınızda şükür ve şikâyetleri müsmir ve mü'essirdir. Şöyle ki asker ihrâcında ve zahire iştirâsında avk ü te'hîre bâ'is olur ahvâl zuhûrda eyleye yahûd hizmet-i mezbûreye varanlara te'addî olunduğu istimâ' oluna adem-i takayyüdünüze mahmûl olmağla her biriniz azle müstahak olub itâbıma mazhar olursuz, ana göre cümleiniz basîret üzere olub husûs-ı mezbûrun husûl ve temşiyetinde dikkat ü ihtimâm üzere olasız ve ba'de'n-nazar bu hükm-i şerîfime (ve) alâmet-i şerîfe i'timâd kılasız.

Tahriran fi evâhir-i Şehri Muharremi'l-Haram sene Erba'ın ve Elf.

(Evâhir-i Muharrem 1040)

Bi- Makâmı Kostantiniyyeti'l-Mahrûsa

Emrin yazıldığı livâldır ki zikrolunur.

İskenderiye, Dukakîn, Ohri, İlbasan, Yanya, Delvine, Avlonya, Mora, İnebahtı, Karlı İli

Yani sancakbeylerine ve kadılara ve eminlere hitâben emir yazıldı.

Ek 5/a Metin

اسم الترتیبی سفی و کاکرینه
وقوع دفع حمایه واصل لویجی معلوم اولاد و نرس با یوسی و راه معلومه قضایا و قادی کور و ب
و دروغ عالمه مس قدس و قنی اولاده اسپانیه قرا لنتس سده سعادتک مصاحبه و و ستنان
لوزره اولاده و نرس بکری ایله و قونشیری اولاده و قو ما تولا ایله و نرس بکری اول و لعلم
بر قاج کسده بر اولد و نرس کلج عسکر ایله کلوب فلکنده تعقیب ایلمکله و نرس بکری و نرس بکری
و نرس ایلمک ایچیه کلج عسکر تارکه لایوب و ایما حاربه و مقاتله و خایا لویجی کل قنیر اولاده
معاهدن و و ستنان مقتضایه اجداد و اعظام زلفه لشریفه نرس مومن ایلمک بکریه و متولک جنکری
واقع اولد و نرس کاس و نرس و عسکر و ذخیره ایله لمداد و معاودن ل و نرس مقاتله دفع اولد و غنیه
غیری عیالاً بالله تعالی فر کوره اسپانیه لوزره و نرس بکریه علیه ابرر لایله سرحد لرینه
قریب اولاده کاس و نرس و نرس ضروری سراید ایلمک مشرر ل و نرس کلین کسده و مشرر و
لوزره کاس و نرس عسکر و ذخیره ایله لمداد و لویجی خط حمایه سعادتک متولک نرس
علی ای صاور اولمفلد تارکه و مشرر و لوزره لشریفه و نرس ایبری نرس کسپانیه لوزره
کسده نرس کلج جمعیته لوزره و نرس بکریه و نرس ایلمک ایچیه کل کاه و نرس
بکری و نرس بکری لوزره عسکر و ذخیره بکل احسبا جاری اولمفلد کاس و نرس کل کسپانیه
مسلمه اولسوه فری اولسوه رضایری ایلمک بکری بازلوب کسپانیه حصه و نرس و اعاله
فلکنه لرتوب زیاده فلامه نرس ای و سار ذخیره و نرس رضایری ایلمک صانده نرس روزی لوزره
لوزره لوزره و نرس ایچیه غنایری رجالات کلین و نرس مشرر و لوزره و نرس نرس نرس نرس
صاور اولمشد بوزره
وصول بوزره کلین کسپانیه لوزره و نرس بکری لوزره و نرس بکری لوزره عسکر یا نرس

Ek 5/b Metin

و فخره اکثر است و در فخرین صفا لوله لوله فری و لوله لوله احتیاج در لوله جنگی باز بوی کنگ کنگ است
رضایت و در لوله و لوله کنگس مهمان ترنخ از توب زیاده قلا بقدای و سایر فخرین و در
اختیار لوله صافه ترنخ روزی لوزره لای لوله مرکز لوله لوله و صلح و صلح کنگ
مضر و تعرض ابتدا میسر از کنگ و کنگ است بعضی از لوله و لوله لوله خرم و لوزره
دارا و در لوله لوله رنجید ایوب و یاز بوی کنگ کنگ است مانع لوله و لوله و لوله و لوله
نخیز و نصیب لوله و فخره اکثر است مانع لوله لوله و لوله لوزره او لوله لوله
مخولر منیع و فرغ و لوزره و در لوله لوله کنگ کنگ است و صلح و صلح ایوب قلا ترنخ لوزره
عسکر باز مفرغ و فخره اکثر است معاون و مظاهرت لوزره لوله لوله اکثر است فخره
اولیوب و لوزره لوزره او لوله لوله عسکر کنگ لوله لوله در سما لوله لوزره
عسکر ایوب لوله لوله لوله لوله لوله لوله لوله لوله لوله لوله لوله لوله لوله
واقع لولا و لوله لوله لوله لوله لوله لوله لوله لوله لوله لوله لوله لوله
لله لوله لوله لوله لوله لوله لوله لوله لوله لوله لوله لوله لوله لوله
لغانه لوله لوله لوله لوله لوله لوله لوله لوله لوله لوله لوله لوله لوله
مضر لوله لوله لوله لوله لوله لوله لوله لوله لوله لوله لوله لوله لوله
دولت عالیته مانع لوله لوله و لوله لوزره عسکر بازوب فخره اکثر است لوزره لوله لوله
فان شکر و یابری هر یک لوله لوله و لوله لوله لوله لوله لوله لوله لوله لوله لوله
اکثر است معاون و مظاهرت لوزره لوله لوله صلح و صلح و صلح و صلح و صلح
و امر شکر و یابری لوله لوله لوله لوله لوله لوله لوله لوله لوله لوله لوله

Kaynakça

I. Venedik Devlet Arşivi (Archivio di Stato di Venezia - ASVe)

Busta 13, Belge 1367.

Carte Turche, 251, Dosya 334.

Carte Turche, 251, Dosya 335.

Carte Turche, 251, Dosya 337.

II. Tetkik Eserler

AKDAĞ, Mustafa, *Türkiye'nin İktisadî ve İctimai Taribi II*, Ankara 1972.

BAYKAL, Bekir Sıtkı, *Yeni Zamanda Avrupa Taribi*, 2. baskı, TTK Yay., Ankara 1988.

BOSTAN, İdris, *Adriyatik'de Korsanlık Osmanlılar Uskoklar Venedikliler 1575-1620*, Timaş Yay., İstanbul 2009.

BRACEWELL, Catherine Wendy, *16. Yüzyılda Adriyatik'te Korsanlık ve Eşkiyalık Senjli Uskoklar*, (çeviren: Mehmet Moralı), Bilgi Üniv. Yay., İstanbul 2009.

GENÇ, Mehmet, *Osmanlı İmparatorluğunda Ekonomi ve Devlet*, Ötüken Yay., İstanbul 2000.

I "Documenti Turchi" Dell'Archivio di Stato di Venezia, Inventario della miscellanea a cura di Maria Pia Pedani Fabris, con l'edizione dei regesti di Alessio Bombaci, Roma 1994.

İNALCIK, Halil, "İmtiyazat", *El, III*, Leiden, Briell 1979.

ÖZTÜRK, Mustafa, *Tarib Felsefesi*, 2. Baskı, Ankara 2010.

TURAN, Şerafettin, *Türk İtalya İlişkileri-Selçuklulardan Bizans'ın Sona Erişine*, Ankara 1990.